

Ráday Pál pártfogolta a tehetséges művészeket, köztük Mátyóki Ádámot, a festőt; tudósokat. Támogatta Pápai-Páriz Ferenc latin-magyar nyelvű szótárának kinyomtatását. Szoros barátság fűzte Bél Mátyáshoz. Továbbra is levelezett a követsége idején megismert Dániel Ernst Jablonski porosz udvari lelkésszel, Comenius unokájával. Ez a kapcsolata tette lehetővé több református diáknak, hogy külföldön tanulhasson.

Ráday Pál és az irodalom

„Erősítsd az igazság mellett üldözést szenvedőket, győzedelmeskedő kegyelmednek malasztjával...”

„Te vagy az én hadivezérem, te vagy az én katonám, te vagy az én tanítómesterem.” (Ráday Pál: Lelki Hódolás)

Ráday sokoldalú írói szerepét tekintve irodalmunk fontos alakja: világi verseket, szerelmi verseket, mulatózó verseket, prózát, életrészeket, útleírásokat, naplót, vallomás-imádságokat, diáriumokat, valamint önéletrajzi vázlatot írt. Mély hitéről tanúskodó Lelki Hódolás című imádságos könyve a 18. századi kegyességi irodalom egyik rendkívüli alkotása. Első alkalommal 1710-ben, Kassán jelentette meg nyomtatásban. Születése a benderi követséggel van összefüggésben, ekkor rendezte az addig megírt verseit sajtó alá. Itt Benderben, várakozásában, elszigeteltségében alakult ki az a lélektani helyzet, amely őt írásra bírta. Az imádságok nagy részét már 1702 körül megírta deákul (latinul), majd kedves társának, Kayali Klára kedvéért fordította le magyar nyelvre 1706 körül. Az imádságok nagyobb részét a követség idején formálta kötétté, kiegészítette a régi szövegeket, újakat formált. Belső, lelki válságának feltárásába fog, Istennek tesz vallomást és tőle vár vigaszt. 1709-ben már talán látta nemzeti tragédiánkat, és ő is lelki válságot élt át emiatt. A versekben a maga számára is keres bizonyosságot és nyújt vigaszt önmagának és másoknak.

Nagyon érdekesek Ráday diáriumai. A fejedelem 1705-ben ad utasítást diplomatáinak, hogy utazásaik során részletekbe menő feljegyzéseket készítsenek. Ráday, aki jó megfigyelő, megfelelő kifejező-készséggel, elbeszélő tudással rendelkezett a naplóírás kitűnő írói lehetőséget jelentett számára. Felkészültségének és írói hajlamának köszönhetően a követi diáriumok számunkra is értékesek, sok információt tartalmaznak. Nem csupán politikai jellegű feljegyzéseket olvashatunk, nem csak a hivatalos diplomáciai teendőkről ír, hanem mindent észrevesz, pontosan részletezi a bejárt útvonalakat, leírja az útra ejtett településeket, emberi szokásokat és nevezetességeket. Maga az utazás, az úti élmények érdekes leírásai tarkítják naplóját. Beszámolt érdekes eseményekről, életbeli viszonyokat örökített meg, részletezte a kortársak eszekecseteit is. Mindent észrevett, fogékonyan reagált mindenre. Ezek alapján azt mondhatjuk, Ráday az első magyar útleírók egyike.

Értéket vesztő világunkban példaképeink kivethetnek bennünket a válságból. Ráday Pál ilyen példakép. Életét, személyiségét, hihetetlen munkabírását és hazájáért való kiállását megismerve valódi tartalmat kapunk korunk „civilizált” szenny-áradatában elvesztett fogalmak: becsület, erkölcs, hűség, hazaszeretet...

Sáriné Papp Zsuzsanna

Emlékezés Viski Károlyra

125 évvel ezelőtt született a magyar néprajztudomány egyik meghatározó személyisége, aki a két világháború közötti szakmai triászban (Bátky Zsigmond és Györfly István mellett) a legtöbbet tett a magyar néprajztudomány nemzetközi kapcsolatainak megteremtéséért és ápolásáért. Szinte az egész Európát beutazta, tanulmányúttjai során nemcsak személyes kapcsolatokat épített ki, hanem alaposan tájékozódott a külhoni múzeumok működéséről, kiállítási, raktározási technikáiról. Utazásainak, külföldi konferencia-részvételeinek, de főképpen nagyszámú idegennyelvű publikációjának köszönhetően nemcsak a maga személyének, hanem a magyar néprajzkutatásnak is mind nagyobb külföldi elismertséget szerzett. Mindezek alapján joggal tarthatjuk Viski Károlyt a magyar néprajztudomány első európai etnológusának.

1883. április 14-én született az erdélyi Tordán. 1902-ben érettségizett a székelyudvarhelyi gimnáziumban, majd egyetemi tanulmányait a kolozsvári bölcsészeti fakultáson folytatta magyar-latin szakon.

Hallgatta Herrmann Antal magántanár néprajzi előadásait is. 1906-ban szerezte meg középiskolai tanári oklevelét és bölcsészdoktori címét, ez utóbbit Finnugor nyelvészetből. Egyetemi éveit szülővárosában néprajzi gyűjtéseket végzett. Helytörténeti, honismereti érdeklődésének kedvező teret adott első munkahelye, a székelyudvarhelyi kollégium, ahol diákjaival mintaszerű néprajzi gyűjteményt hozott létre a szemléltető oktatás elősegítésére. Középiskolai tanárkodásának második állomáshelye, amit öt év múlva foglalt el, még jobban kedvezett a helytörténeti, néprajzi vonatkozású tevékenységének. A helyszín, Nagyszalonta kezdettől inspirálta a nagy költő emlékének, szellemi és tárgyi hagyatékának felderítésére, annak folyamatos kutatására. Három esztendői nagyszalontai tanárkodása idején mindvégig az „Arany reálák múzeumának” létrehozásán fáradozott. Kezdetől foglalkoztatta Arany János szülőházának rekonstruálása, amit elsőként az 1911-ben megjelent *Milyen lehetett a költő szülőháza?* című cikkében fogalmazott meg. Alapos helyszíni kutatások, történeti forrásfeltárások és összehasonlító vizsgálatok alapján tervezetet is készített a rekonstrukcióra, ami *Aranyék háza* címmel 1917-ben a Nagyszalontai Arany-Emlékegyesület kiadványsorozatának első köteteként látott napvilágot. Ekkor ugyan már az újpesti gimnázium tanára volt, rendszeresen bejárta a Néprajzi Múzeumba, egyetemi diáktársával, Györfly Istvánnal találkozni és szakmai megbeszéléseket folytatni. Ennek a kapcsolatnak és a Nagyszalontához fűződő vonzódásának másik nagyszerű eredménye is hamarosan kiadásra került az *Arany népe* című terjedelmesebb füzetben (Nagyszalonta, 1919). A helytörténeti indítatású munka a bihari népelet tárgyi világát a maga teljességében tárja az olvasó elé, bámulatos tárgyismerettel, amit Arany János által használt terminológiai készlettel kapcsolt össze. A tárgyi minden fontos területét átfigyő „néprajzi vázlat” a Néprajzi Múzeum támogatása révén gazdag illusztrációs anyaggal, csaknem minden fontos tárgyat, fogalmat szemléltető rajzokkal, fotókkal jelent meg, ami a maga korában technikai bravúrnak számított.

Noha még a későbbi években is publikált néhány cikket a nagyszalontai néprajzi, helytörténeti gyűjtéseiből, 1919 őszén a Néprajzi Múzeum szolgálatába lépett, ez időtől már hivatásszerűen foglalkozott a népelet kutatásával. Részt vett a múzeum átköltöztetésében a Könyves Kálmán körüli iskolaépületbe, majd pedig a nagyszabású új állandó kiállítás megvalósításában. Múzeumi kutatómunkájának fókuszában a népművészet állt, aktívan közreműködött az 1924-ben megindított Magyar Népművészet sorozat munkálataiban. Bátky Zsigmonddal és Györfly Istvánnal elkészítette a magyar népművészet első áttekintő rendszerezését (1928), továbbá a velük együtt szerkesztett négykötetes *A magyarság néprajza* című kézikönyv részére a Diszidóművészet és a Bútor nagy fejezeteit írta meg (1933–1935).

Alapvető tanulmányai jelentek meg a népi hangszerekről és világitóeszközökről. Behatóan foglalkozott az etnikai csoportok kérdéskörével. A művelődéstörténeti, néprajzi és nyelvészeti szemlélet együttes érvényesítése jellemezte több jelentős feldolgozását, mint pl. *A magyar jelleg a néprajz tükrében* (1939), vagy a *Népi és írti műveltség összefüggései a tárgyi néprajzban* (1941) című tanulmányait. Viski Károly sokrétű szakmai érdeklődésének egyik, talán legkedvesebb középponti témája maradt a szülőföld, Erdély. Számos kisebb-nagyobb cikke, írása mellett különösen bizonykodik erről a Magyar Szemleiben közreadott dolgozata *Erdély népe* címmel (1934), valamint az *Erdélyi népelet* című tanulmánya a Deér József által szerkesztett impozáns Erdély kötetben (1940).

Szakmai életútjában változást hozott, amikor 1936-tól a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségének munkatársa lett, és a vidéki múzeumok néprajzi tevékenységét nagy szakértelemmel és odaadással irányította, kellő hangsúlyt helyezve a helyi sajátosságok, a helytörténeti vonatkozások szem előtt tartására. 1940-ben elnyerte a kolozsvári egyetem néprajzi tanszékének vezetését, majd a következő évben a budapesti tudományegyetemre kapott nyilvános rendes tanári kinevezést. 1945-ben, halála előtt néhány hónappal választotta a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává.

Viski Károly maradó érdeme, hogy jelentős szerepet vállalt Erdély, a Dunántúl és a Felföld néprajzának feltárásában, valamint tudányszervező tevékenységével a magyar néprajzkutatást bekapcsolta az európai etnológia vérkeringésébe. Nagyívű szakmai pályafutásához kiindulópontot, lendületet a szülőföld és Arany népe adott számára.

Selmezy Kovács Attila